FROM JUBILEE TO CENTENARY

Posted on April 30, 2015 by Keghart

Category: Opinions

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԷՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԵՆԷՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ

By **Hovsep Artinian**, Beirut, 30 April 2015

I was 10-years-old in 1965. One day that year I went with my family to the Beirut Stadium. The place was packed. I don't remember how long we stayed there, but after while my father angrily said that we better leave since there would be no march. In the following days I heard people say that the minister of interior had not allowed the march of the Armenians, pointing out that the meat imported from Turkey was more important than the past agonies of the Armenians, even if they were painful events. I became aware later that the gathering at the Beirut Stadium was to commemorate the April 24 Jubilee of the Armenian Genocide which Armenians around the world remembered. The global commemoration of course vexed the Turkish state in the most effective way.

"the meat imported from Turkey was more important than the past agonies"

In the years following the Jubilee, disappointment descended over the pursuit of the Armenian Question: international public opinion remained indifferent to the inequity meted to the Armenians. The Armenians had failed to make their voice heard to the Great Powers.

In 1973 I was in the graduating class of the now-shuttered Melkonian School in Cyprus. One winter day news spread that an elderly Armenian in the U.S. has killed two Turkish diplomats. Astonishment, pride, admiration, enthusiasm and... suspicion prevailed among us. After a while we were asked to contribute money to defend the old man called Kourken Yanikian. We contributed what we could. But one day the school administration returned to us--without explanation--the money we had donated. The old man's action and his trial had resounded internationally, thus causing worry and anger to the Turkish state.

Two years later, when I was a student at Haigazian College (now University) in Beiut, I realized that the demonstrations and strikes of the previous year had shaken Lebanon. The Palestinian Revolution had roused the interest of Arab and international public opinion. Some Armenian youth were closely following developments in Lebanon and in the region, but new ways to pursue the Armenian Question remained a vital subject of discussion. One winter day the highly-popular Monte Carlo radio's Arabic news reported that the Turkish ambassadors in Paris and Vienna had been killed and that an Armenian secret organization had claimed responsibility. Once again admiration and suspicion filled our community. Turkey was dumbfounded by the daring of the operations.

Hopes and expectations in the pursuit of the Armenian Question got a boost on the threshold of the

60th anniversary of the Armenian Genocide. Nevertheless, the break-out of the Lebanese Civil War in April 1975 resulted in the cancellation of the Genocide commemorations on April 24. But on May 6, on the Lebanese Martyr's Day, Armenians marched from the Armenian neighborhood of Bourj Hammoud to the Bourj Square in downtown Beirut. In the middle of the square stood the martyrs' statue in memory of the Lebanese killed by the Turkish Ittihadists' regime during the First World War. The Lebanese Armenian Unified Committee placed a bouquet at the bottom of the statue. The march provided Armenians with some satisfaction: they had eventually expressed themselves, after being forbidden to do so a decade earlier.

In the meantime we became aware that the leaders of Soviet Armenia had also marched in Yerevan and ascended to Dzidzernakabert Genocide Memorial where they had placed a bouquet at the eternal flame in memory of the Armenian Genocide martyrs. To a degree it had satisfied the masses that had marched ten years ago in the streets of Yerevan shouting "Our lands, our lands". From then on April 24 became an official Armenian Genocide Commemoration Day in Soviet Armenia. The commemorations in Armenia and in the Diaspora plus the operations against Turkish diplomats drew international attention and exasperated Turkey.

After 1975 the Armenian armed struggle against Turkey intensified. Armenian young men were encouraged by Yanikian's action. However the operations are tagged--terrorism, vengeance, demonstrative acts--one thing is clear: these actions revived the Armenian Question and made it international news.

Armenian land demands from Turkey angered Turkey. Ankara's denial of responsibility for the Armenian Genocide roused international public opinion to investigate the Armenian Question.

Taking advantage of Soviet Union's reforms in 1988, Armenians held huge demonstrations in Soviet Armenia, particularly in Yerevan and in Artsakh (Nagorno Karapagh) which had been given arbitrarily by Joseph Stalin to Soviet Azerbaijan in the early '20s. In Artsakh Armenians demanded that Artsakh rejoin Armenia. Turkey's little brother, Soviet Azerbaijan, mimicking its elder brother Turkey, launched massacres against the Armenians. This gave birth to the liberation struggle of Artsakh. About the same time an earthquake, which aroused suspicion, hit Northern Armenia. It demolished Gumri (then Leninakan), Spitak and Stepanavan, in addition to many villages. The official number of the dead was 25,000. Non-official sources claimed the toll was much higher.

News of the earthquake, the international rescue and aid missions spread around the World parallel to the news about Armenian resistance in Artsakh against Azerbaijan. Occasionally, in their reports journalists alluded to the Armenian Question. Turkey was circumspect but Azerbaijan continued its anti-Armenian activities.

It was under such circumstances that Soviet Armenia and Karabagh gained their independence, following a referendum in 1991. The two developments inspired Armenians with new hopes and expectations, including Armenians who had begun to assimilate in the Diaspora.

By the time of the 1994 ceasefire between Armenia and Azerbaijan, Karabagh was emptied of Azeris and inhabited by Armenians who had been displaced from Azerbaijan. The Republic of Armenia was internationally recognized while Artsakh became a *de facto* republic though unrecognized by any country. Independence won, the task of reconstruction began in Armenia and in Artsakh. The development encouraged the birth of the Armenia Fund, which became a factor of unification of all the Armenians. At the same time, the Armenian Question was revived at a diplomatic level and opened the way for the struggle of Armenian Genocide recognition. However, Armenia and the Diaspora differed in their approach to the resolution of the Armenian Question. While the Diaspora demanded the return of Armenian lands from Turkey, Yerevan asked for mere recognition of the Genocide with vague comments regarding restitution.

Armenia's diplomacy collided with Armenian classical thinking. Furthermore, strange ideas emerged even from Armenian legal experts who said that one-hundred years after the Armenian Genocide the Armenian Question would lose its legal power. This belief ignored or pretended to ignore that even in cases of simple crimes, it is out of question to drop the case. In fact even closed cases are reopened despite the elapsed time.

As we approach Armenian Genocide centennial commemorations the need to appropriately express our national painful feelings in Armenia and in the Diaspora has finally given birth to the establishment of a unified Armenian Committee. With the efforts of the government of Armenia and the Diaspora the Armenian Manifesto was proclaimed in Dzidzernakabert at the beginning of the year.

It is worthwhile to stress that the pursuit of the Armenian Question compels all Armenians to confront new challenges. The current international situation and Turkish denialist tactics require basic changes in Armenian tactics, if the Armenian Question is to have a just resolution. Professionalism is of the essence in our campaign, specially with the efforts of the united Armenian Committee. A century after the Genocide it's only with positive changes in our tactics that we will have a chance for success.

> *ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԷՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ*
> *ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԵՆԷՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ*
> *«Ձարթօնք» «Ազդակ» «Արարատ» 24 Ապրիլ 2015ի Հայոց Ցեղասպանութեան 100 ամեակին նուիրուած բացառիկ միացեալ համարին մէջ, լոյս պիտի տեսնէր սոյն յօդուածն ալ, որ ակամայ խանգարումի մը պատճառով հոն տեղ չէր գտած, հետեւաբար լիբանանահայ երեք օրաթերթերը զայն լոյս կ'ընծայենք այսօրուան մեր համարներուն մէջ:*

Յովսէփ Արթինեան, Պէյրութ, 30 Ապրիլ 2015

1965ին տաս տարեկան էի: Օր մը ընտանեօք Պէյրութի Մարզաւանը գացինք, որ լեցուն էր մարդոցմով: Չեմ գիտեր ինչքան մնացինք հոն, հայրս բարկացկոտ ըսաւ որ ելլենք, պիտի չքալենք

եղեր: Յաջորդ օրերուն կը խօսուէր, որ Լիբանանի այդ օրերու ներքին գործոց նախարարը չէ արտօնած հայոց քայլարշաւը՝ ըսելով, թէ Թուրքիայէն ներածուած միսը աւելի կարեւոր է Լիբանանի համար՝ քան հայոց հետ պատահած անցեալին թէկուզ ցաւալի պատահարները: Յետոյ պիտի իմանայի, որ Մարզաւանի այդ հաւաքը Մեծ Եղեռնի՝ Հայոց Ցեղասպանութեան յիսնամեակի օրը՝ 24 Ապրիլին համազգային նշման համաշխարհայնօրէն կարեւորագոյն միջոցառումներէն մէկն էր, որ անշուշտ լաւապէս նեղացուցած էր թրքական պետութիւնը:

"պիտի չքալենք...ներքին գործոց նախարարը չէ արտօնած հայոց քայլարշաւը"

Յետ յիսնամեակի տարիներուն յուսախաբութեան մթնոլորտ ստեղծուած էր Հայ Դատի հետապնդման առնչութեամբ, որովհետեւ միջազգային հանրութիւնը անտարբեր կը մնար հայոց դէմ գործուած անիրաւութեան: Հայութիւնը չէր կրցած պէտք եղած ձեւով իր արդար ձայնը հասցնել անհրաժեշտ հասցէներուն:

1973ին այժմ փակուած Կիպրոսի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան աւարտական դասարանի աշակերտ էի: Ձմրան օր մը դպրոցին մէջ լուր մը տարածուեցաւ, թէ Ամերիկայի մէջ հայ ծերուկ մը երկու թուրք դիւանագէտներ սպաններ է: Ջարմանքի, հպարտութեան, հիացման, խանդավառութեան ու... կասկածանքի մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ այս հարցին շուրջ: Որոշ ժամանակ անց ըսուեցաւ, թէ այդ ծերունիին՝ Գուրգէն Եանիգեանին պաշտպանութեան համար դրամ պիտի հաւաքուի եւ հաւաքուեցաւ: Օր մըն ալ ըսուեցաւ, որ բոլորին տուած դրամը պիտի վերադարձուի եւ այդպէս ալ եղաւ, առանց յստակ բացատրութիւն տալու: Ծերունիին կատարածը եւ անոր դատավարութիւնը մեծ արձագանք սկսած էին ձգել միջազգայնօրէն, այս անգամ ոչ միայն նեղացնելով, այլ բարկացնելով թրքական պետութիւնը:

1975ին Պէյրութի Հայկազեան քոլէճի (այժմ համալսարան) ուսանող եմ, նախորդ տարուընէ ուսանողական ցոյցերն ու դասադուլները եւ գործադուլները երկիրը ցնցած են: Պաղեստինեան յեղափոխութիւնը առաջնային հետաքրքրութիւն ստեղծած է արաբական ու միջազգային հանրութեան մօտ: Հայ երիտասարդութենէն մաս մը մօտէն կը հետեւի այս անցուդարձերուն: Քննարկման առարկայ է նաեւ Հայ Դատի հետապնդման նոր ձեւերու որոնման հարցը: Կրկին ձմրան օր մը, այդ ժամանակ ամենաշատը լսուող Մոնթէ Քարլոյի ռատիոկայանի արաբական լուրերէն կը ձայնասփռուի, որ Վիեննայի եւ Փարիզի թուրք դեսպանները սպաննուած են ու պատասխանատուութիւնը ստանձնած է հայկական գաղտնի կազմակերպութիւն մը: Կրկին հիացական ու կասկածանքի արտայայտութիւններ հայոց մէջ, իսկ թրքական պետութիւնը շշմած է:

Հայոց Ցեղասպանութեան 60 ամեակին Հայ Դատի հետապնդման նոր յոյսերու ակնկալութիւնները կ'աւելնան, բայց 13 Ապրիլին սկսած Լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմը պատճառ կ'ըլլայ, որ Ապրիլ 24ին հայոց զանգուածային ցոյցը չկայանայ: Լիբանանի նահատակաց տօնին օրը՝ 6 Մայիսին այդ ցոյցը կը կայանայ, դէպի Պէյրութի կեդրոնը գտնուող Պուրճի հրապարակը, ուր հթթիհատականներու կողմէ սպաննուած լիբանանցի մտաւորականներու յիշատակին

կանգնեցուած՝ Լիբանանի նահատակաց յուշարձանին ծաղկեպսակ կը դրուի Լիբանանահայ միացեալ մարմնին կողմէ: Այս երեւոյթը լիբանանահայոց մօտ գոհունակութիւն կը պատճառէ՝ տաս տարի առաջուան արգիլուածը իրականացուցած ըլլալու զգացումով:

Մինչ այդ իմացուած էր, որ Խորհրդային Հայաստանի ղեկավարութիւնը Ծիծեռնակաբերդ բարձրանալով ծաղկեպսակ զետեղած է՝ Մեծ Եղեռնի զոհերու յուշահամալիրի անմառ կրակին, ձեւով մը գոհացնելով հայրենի զանգուածներու տաս տարի առաջուան ինքնաբուխ ցոյցերուն հնչեցուցած՝ "Հողերը, Հողերը" բացագանչութեան պահանջը, այդպիսով պաշտօնականացնելով 24 Ապրիլը իբր Հայոց Ցեղասպանութեան նշման օր: Ինքնաբերաբար վերի երեւոյթները համաշխարհային ուշադրութեան կ'արժանանան, այս անգամ գազազեցնելով թրքական պետութիւնը:

1975էն սկսեալ տասնամեակ մը համաշխարհային հանրութիւնը ականատեսն ու ականջալուրը կ'ըլլայ՝ աշխարհի չորս ծագերուն հակաթրքական հայկական զինեալ պայքարին, զոր հայ երիտասարդներ կ'իրականացնեն քաջալերուած Գուրգէն Եանիգեանի արարքէն ու անոր դատավարութեան ձգած դրական եւ ժխտական արձագանգներէն: Ինչ անուանում ալ տրուի այդ գործունէութեան՝ ահաբեկչութիւն, վրէժխնդրութիւն, ցուցական արարքներ եւայլն, մէկ բան յստակ է, որ անոր իբր արդիւնք Հայ Դատը վերստին կ'արծարծուի եւ համաշխարհայնօրէն կը դառնայ թէկուզ մասնակի այժմէական հարց:

Այդ պայքարին մանաւանդ Թուրքիայէն հողային պահանջատիրութեան արծարծումը՝ ուղղակի կը կատղեցնէ թրքական պետութիւնը, որ պաշտօնապէս թրքավարի հակահայկական ժխտման եւ ուրացման քաղաքականութեան կ'անցնի երկրէն ներս ու դուրս, համաշխարհային հանրութեան հետաքրքրութիւնը աւելի եւս բարձրացնելով Հայ Դատին ու պահանջատիրութեան շուրջ:

1988ին Խորհրդային Միութեան ղեկավարութեան բարենորոգչական քաղաքականութենէն օգտուելով, զանգուածային ցոյցեր կը սկսին կատարուիլ Խորհրդային Հայաստանի՝ մանաւանդ մայրաքաղաք Երեւանի ու Արցախի մէջ, ուր հիմնական պահանջ կը դրուի Ղարաբաղի միացումը Խ. Հայաստանին: Այս անգամ Թուրքիոյ փոքր եղբայր Խորհրդային Ազրպէյճանի ղեկավարութիւնը առիթը գտած ըլլալով, հարազատօրէն ընդօրինակելով իր մեծ եղբօր վարքագիծը՝ հակահայկական ժխտման եւ ուրացման քաղաքականութեան կ'անցնի, անկէ ալ քայլ մը առաջ երթալով՝ կը սկսի հակահայկական ջարդեր կիրառել: Այս բոլորին արդիւնքը կ'ըլլայ Ղարաբաղի ազատագրական պատերազմին սկսիլը... բայց չսպասուած ու չակնկալուած բնական բնորոշուած՝ սակայն մեծ հարցականներով աղէտ մը կը պատուհասէ Խ. Հայաստանի հիւսիսը: Յանկարծակի ահաւոր երկրաշարժ մը քարուքանդ կ'ընէ Կիւմրի (այդ ժամանակ Լենինական), Սպիտակ եւ Ստեփանաւան քաղաքներն ու բազմատասնեակ գիւղեր, ըստ պաշտօնական տուեալներու պատճառելով քսան հինգ հազար զոհեր, սակայն անպաշտօն թիւերը շատ աւելին ցոյց կու տան:

Համաշխարհային օժանդակութիւնները երկրաշարժէն տուժած Խ. Հայաստանին ու անոր զուգահեռ ընթացող Ղարաբաղի պահանջատիրական մարտերը, հայութեան մասին աւելի եւս խօսիլ կու տան համաշխարհայնօրէն, մերթ ընդ մերթ անդրադառնալով նաեւ Հայ Դատին: Թուրքիան աւելի զուսպ

իսկ Ազրպէյճանը կատղած կը շարունակէ իրենց հակահայկական ամէն ձեւի գործունէութիւնները:

Այս իրավիճակին մէջ յետ հանրաքուէի՝ 1991ին Խ. Հայաստանը եւ Ղարաբաղը կ'անկախանան, նոր յոյսեր եւ ակնկալիքներ ներշնչելով համայն հայութեան, մէջը ըլլալով իրենց թմբիրէն արթնցող կիսաձուլուած ու խառնուրդ հայերն ալ, որոնք անցնող տասնամեակներուն իրենց ազգային պատկանելիութեան ցնցումները ստացած էին՝ իբր արդիւնք վերոնշեալ իրողութեանց:

1994ի զինադադարով ազերիներէն պարպուած եւ Ազրպէյճանէն բռնագաղթած հայերով լեցուած, միջազգային ճանաչումի արժանացած Հայաստանի ու դիւանագիտականօրէն չճանչցուած բայց փաստական գոյութեամբ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնները, յետ պատերազմեան վերաշինութեան հանգրուանի կ'անցնին: Այստեղ կը յայտնուի կարեւոր պարագայ մը՝ հայկական երկու պետութիւններուն վերաշինութեան օժանդակելու համար կը ստեղծուի Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամը, որ հայութեան զանազան կողմերը միաւորող ազդակ կը հանդիսանայ: Միեւնոյն ժամանակ կը սկսի Հայ Դատի դիւանագիտական արծարծումը՝ Հայոց Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման արշաւի ձեւով, ուր փոփոխութեան ենթարկուելով մինչ այդ սփիւռքահայութեան կողմէ հետապնդուած հիմնական նպատակը՝ բռնագրաւեալ Արեւմտահայաստանի հողային պահանջատիրութիւնը, կը փոխարինուի հատուցման անյստակ դրոյթով՝ առանց պարզաբանելու հատուցուելիքը:

Հայաստանի անկախացմամբ եւ համաշխարհայնացման իրողականութեամբ, Հայ Դատի հետապնդումը թէեւ ուշացումով՝ կ'ընդելուզուի հայկական դիւանագիտութեան աշխատանքին մէջ, ուր ամէն ինչ նրբութեամբ արտացոլուելով՝ կը բախի այս գծով կազմաւորուած հայկական աւանդական մտածելակերպին: Այս ժամանակամիջոցին տարօրինակ միտքեր կը հնչեն, նոյնիսկ իրաւագիտութեան գիտակներէ, թէ 100 տարին երբ ամբողջանայ Հայ Դատը կը կորսնցնէ իր օրինական ուժականութիւնը, մոռնալով կամ մոռացութեան տալով, որ սովորական ոճիրի հետապնդումն իսկ անժամանցելի է եւ նոյնիսկ հարկ եղած պարագային փակուած թղթածրարներ կը վերաբացուին, ալ ուր մնաց ամբողջ ժողովուրդի մը դէմ գործադրուած եւ իբր մարդկութեան դէմ ոճիր արդէն միջազգայնօրէն ճանաչման ճամբուն վրայ գտնուող այս պարագան:

Հայոց Ցեղասպանութեան հարիւրամեակի նշման թուականին մօտենալով, ազգային այս կոտտացող ցաւը պատշաճօրէն արտայայտելու ճիգերը Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ, ի վերջոյ կը յանգեցնեն Հայաստանի պետութեան մասնակցութեամբ համազգային մարմնի մը ստեղծման, որ երկար աշխատանքներէ ետք այս տարեսկիզբին, Ծիծեռնակաբերդի բարձրունքէն Հայաստանի նախագահին կողմէ համահայկական հռչակագիրի ձեւով կը հրապարակուի:

Հայոց Ցեղասպանութեան յիսնամեակէն մինչեւ հարիւրամեակ այս հպանցիկ ու ոչ ամբողջական զարգացումներու ներկայացումէն ետք, այժմ Հայ Դատի հետապնդումը՝ համայն հայութիւնը իր պետականութեամբ հանդերձ նոր մարտահրաւէրներու առջեւ կը կանգնեցնէ: Ցստակ է, որ մինչեւ այժմ գոյութիւն ունեցած մտածելակերպերով եւ աշխատելաձեւերով, ներկայի աշխարհակարգին մէջ, Թրքական պետութեան ամէն տեսակի խաղերով, հայոց արդար իրաւունքներուն տիրանալու հետապնդումը արմատական փոփոխութիւն կը պահանջէ, համահայկական մարմինի մը

աշխատանքով, ուր արհեստավարժութիւնը նախապայման է: Հարիւրամեակէն ետք Հայ Դատի հետապնդման այս ուղղութեամբ կազմակերպուած աշխատանքը միայն՝ կրնայ յուսալի ըլլալ այդ գծով յաջողութիւններու հասնելու: